



SVEA HOVRÄTT  
Mark- och miljööverdomstolen  
060203

**DOM**  
2019-09-18  
Stockholm

Mål nr  
M 5879-18

## ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Vänersborgs tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2018-05-24 i mål nr M 3268-17, se bilaga A

## PARTER

### Klagande

Rölunda Produkter AB

### Motpart

1. G.A.

2. A-G.A.

3. B.E.

4. K-A.L.

5. Å.L.

6. Länsstyrelsen i Västra Götalands län

7. Miljö- och byggnadsnämnden Tre kommuner i samverkan

8. Skaraborgs Naturskyddsförening

Dok.Id 1499409

---

<b>Postadress</b> Box 2290 103 17 Stockholm	<b>Besöksadress</b> Birger Jarls Torg 16	<b>Telefon</b> 08-561 670 00 08-561 675 50 <b>E-post:</b> svea.hovratt@dom.se www.svea.se	<b>Telefax</b> 08-561 675 59	<b>Expeditionstid</b> måndag – fredag 09:00–16:30
---	---	---	---------------------------------	---

9. Töreboda kommun

**SAKEN**

Dispens från förbud mot markavvattning på Ryholms Stormosse inom Töreboda kommun

---

**MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT**

Mark- och miljööverdomstolen avslår överklagandet.

---

## YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

**Rölunda Produkter AB** har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen, med undanröjande av mark- och miljödomstolens dom, ska medge dispens från markavvattningsförbudet för den verksamhet som beskrivits i dispensansökan.

**Länsstyrelsen i Västra Götalands län** har medgett yrkandet.

**Övriga motparter** har bestritt yrkandet.

## UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

**Rölunda Produkter AB** (Rölunda) har anfört i huvudsak följande: Det är uppenbart att Ryholms Stormosse har påverkats av de tidigare dikningsåtgärder som har utförts på mossen sedan början av 1900-talet. Den hydrologiska funktionen i berörd del av mossen är redan negativt påverkad och flertalet våtmarksrelaterade värden har gått förlorade på grund av skog som numera växer i området. Särskilt de norra delarnas hydrologiska funktion är sedan lång tid förändrad. På flygbilder kan tydligt noteras att vissa delar av Ryholms Stormosse idag är skogbeklädda. Uppkomsten av denna skog är inte en följd av dikningen som Rölunda utförde under åren 2010–2012, som för övrigt var laglig, utan ett resultat av dikning som ägde rum i början av 1900-talet. Den uppvuxna skogen medför att trädens transpiration dränerar mossen. Området blir torrt och syre tränger in i det översta skiktet med följd att torv bryts ned.

Av naturvärdesinventeringen som gjorts framgår att av de nio naturvärdesområden som nämns är inte ett enda beläget inom planerat verksamhetsområde och endast ett av områdena är beläget kant i kant med planerat produktionsområde (område 1). Detta område har tilldelats klass 3, dvs. naturområde som motsvarar lokalt intresse. Området utgörs av en frisk till fuktig blandskog där blöta partier förekommer. Förhållandet att området har blöta partier med fuktig terräng bör tyda på att dikningen som har skett i kanten av området inte har påverkat områdets hydrologi så att området har torkat ut. Detta kommer även att vara fallet vid planerad täktverksamhet eftersom några ytterligare diken inte kommer att anläggas inom området.

Anläggande av diken i den norra delen av Ryholms Stormosse skulle inte heller äventyra betingelserna i övriga delar av mossen. Det finns flera exempel på täkter som bedrivs eller har bedrivits på del av mosse där övriga delar inte alls har påverkats av torvskörden. Två sådana exempel är Store mosse i Värnamo kommun och Karbo mosse i Falköpings kommun. Samma slutsats kan dras i detta fall. Tidigare dikning i norra delen och dess påverkan syns tydligt genom skogsetablering som skett där. Trots denna påverkan i de norra delarna har skogsetablering inte skett i de södra delarna av mossen. Ansökt verksamhet i mossens norra del skulle alltså inte äventyra hela Ryholms Stormosses hydrologi och naturlighet.

Även kantzonsområdena har påverkats av den dikning som ägde rum i början av 1900-talet. Förutsättningarna som råder i kantzonsområdena idag har förelegat sedan lång tid tillbaka. Någon påtaglig förändring skulle inte ske vid en aktiv torvtäktsverksamhet eftersom någon ytterligare dikning inte skulle genomföras mot dessa områden.

Mark- och miljödomstolen hade kunnat förena ett beviljat tillstånd med lämpliga kompensationsåtgärder. Miljökonsekvensbeskrivningen till ansökan om torvtäkt innehåller flera förslag och ytterligare andra är möjliga att vidta. Sammantaget menar Rölunda att Ryholms Stormosse väl faller inom de miljömässiga kriterier som bör beaktas vid val av mosse för exploatering. Mossen är redan tidigare dikad och påverkad av torvtäkt. Det planerade verksamhetsområdet inhyser inte några särskilt värdefulla naturtyper och kantzonen skulle inte påverkas negativt av den planerade täktverksamheten.

**G.A., A-G.A. och K-A.L.** har vidhållit sin vid mark- och miljödomstolen förda talan.

**B.E.** har anfört i huvudsak följande: Ryholms Stormosse är ett vattenmagasin som tar emot vatten från ett område om cirka 24 800 ha. Materialet, som vid brytningen ska bärgas, är troligen mer eller mindre mättat med vatten. Det vattnet kommer att avledas via ån Örlan till sjön Viken. Detta skedde även vid den stora dräneringen som gjordes för cirka tio år sedan. Då hamnade en riklig mängd med mossjord, humus, på sjön

Vikens botten. Där ligger sedan dess en brun sörja som fastnar på båtar, fiskeredskap och badkläder. Den kan även fastna i ventiler, exempelvis när man pumpar upp vatten ur sjön till betesdjur. Sjöarna Viken och Vättern är friskvattentäkter. Om den planerade reningen av humushaltigt mossvatten inte fungerar riskerar det rena vattnet i friskvattentäkterna att förorenas. Rent dricksvatten är redan en bristvara i Sverige.

**Å.L.** har anfört i huvudsak följande: Den negativa inverkan som en markavvattning och torvtäkt skulle få på det unika naturområde som Ryholms Stormosse och sjön Viken utgör är oberoende av storleken på den verksamhetsyta som torvtäkten skulle uppta. Det har redan tidigare, i samband med Rölundas tidigare ansökningar om tillstånd till verksamhet på mossen, slagits fast att mossens naturvärden visserligen inte är exceptionella för en högmossa, men att de naturvärden som finns, i kombination med mossens storlek, är betydelsefulla för framförallt fåglars långsiktiga möjligheter att finnas i livskraftiga populationer. Mossens naturvärden är därmed så betydelsefulla att de har betydelse för den sammantagna bedömningen.

**Länsstyrelsen i Västra Götalands län** (länsstyrelsen) har vidhållit sin vid mark- och miljödomstolen förda talan.

**Skaraborgs naturskyddsförening** har anfört i huvudsak följande: Det föreligger inte sådana särskilda skäl för dispens som länsstyrelsen har hävdad. För att dispens ska beviljas krävs i princip att det aktuella området saknar betydelse ur naturskyddssynpunkt. Länsstyrelsen har gjort gällande att naturvärdena är begränsade i området som Rölunda dikade under perioden 2010-2012. Det kan dock inte anses utgöra ett särskilt skäl, redan eftersom dikningen och markavvattningen av mossen då gjordes på ett sätt som åtminstone delvis var oförenligt med Dikningsföretaget 1900 och koncessionen som bolaget ansåg sig ha övertagit. Ryholms Stormosse är en unikt stor mosse. På grund av sin storlek har mossen specifika naturvärden eftersom den erbjuder goda förutsättningar för ekosystemtjänster i form av ekologisk mångfald och möjligheter till naturupplevelser. Den ekologiska mångfalden och de rödlistade arterna i området gynnas av att mossen i sin helhet bibehålls orörd. Det för markavvattning direkt berörda området har också ensamt så stora naturvärden att dispens inte kan medges.

Rölundas intresse av intäkter från torvbrytning kan inte heller anses utgöra ett tillräckligt starkt intresse för att särskilda skäl för dispens ska anses föreligga. Vid dispensbedömningen kan inget intresse, inte ens andra allmänna intressen, ha företräde framför det allmänna intresset av att bevara våtmarker. Rölundas påstående om att torvbranschens framtid skulle hotas om torvutvinning på Ryholms Stormosse förhindras är inte heller relevant för frågan om dispens. Stor efterfrågan utgör inte ett särskilt skäl för att bevilja dispens.

Det är vidare uppenbart att dränering och torvtäkt inom mossen leder till ökade utsläpp av koldioxid. Den externa användningen av torv, när denna har grävts bort från mossen, innebär snabbare nedbrytning och avgivning av koldioxid än om torven bevaras orörd på mossen. Mot bakgrund av vad som framkommer i den senaste klimatrapporten från FN:s klimatpanel framstår det som uteslutet att tillåta ökade uttag av den fossila organiska råvaran torv.

Det finns inga kompensations- eller efterbehandlingsåtgärder som kan kompensera för ingreppet som föreslagen markavvattning på mossen skulle innebära. Det enda som efterbehandlingsåtgärderna kan bidra till är att mildra skadan av tåkten genom att förhoppningsvis bilda nya miljöer och andra värden är de som fanns innan. Det finns ingen möjlighet att återställa mossen. Planerade efterbehandlingsåtgärder kan aldrig vara ett skäl att bevilja dispens.

**Töreboda kommun och Miljö- och byggnadsnämnden Tre kommuner i samverkan** har anfört i huvudsak följande. Ryholms Stormosse i sin helhet och framförallt sjön Viken har betydelse ur naturskyddssynpunkt. En dispens från förbudet mot markavvattning skulle försämra naturvärdena. Rölunda söker dispens för att möjliggöra torvbrytning för jordförbättringsändamål. Det kan inte anses vara ett allmänt eller annars synnerligen starkt intresse som väger tyngre än intresset av att värna sjön Viken och en stor mosse som är i stort sett opåverkad.

Markavvattning och senare miljöfarlig verksamhet skulle innebära en osäkerhet för sjön Vikens status. Det skulle stå i strid med icke-försämringskravet och äventyra

efterlevnaden av miljö kvalitetsnormerna som följer av vattendirektivet och 5 kap. miljöbalken.

Den planerade verksamheten inom mossen är inte heller förenlig med miljöbalkens allmänna hänsynsregler och hushållningsbestämmelser. Det är inte förenligt med en hållbar utveckling att misshushålla med resursen mosse/våtmark för jordförbättringsändamål.

Vidare måste beaktas att Rölunda tidigare har misskött arbetsföretaget inom mossen. Åren 2010 och 2012 inträffade incidenter som innebar en negativ påverkan på mossen och särskilt sjön Viken. Det visar på bristande kunskap och/eller bristande miljöintresse hos bolaget. Det är alltså oklart om de arbeten som då utfördes var lagliga.

#### **YTTRANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN**

**Naturvårdsverket** har som remissinstans yttrat sig över om särskilda skäl för dispens från förbud mot markavvattning enligt 11 kap. 14 § miljöbalken föreligger och särskilt över vilken påverkan den ansökta markavvattningen skulle innebära för kantzonsmiljöerna och vissa arter. Naturvårdsverket har bedömt att det inte föreligger särskilda skäl att meddela dispens från markavvattningsförbudet och har till stöd för ställningstagandet anfört i huvudsak följande.

Ryholms Stormosse ligger inom ett område där det är särskilt angeläget att våtmarkerna bevaras. Mossen är en stormosse som vid den nationella våtmarksinventeringen fick naturvärdesklass 3, vilket innebär att den har vissa naturvärden. Vid inventeringen konstaterades att ett antal ingrepp har skett som orsakat störning och negativ påverkan. Trots dessa ingrepp utgör mossen alltså en funktionell enhet. Verksamhetsområdet är påverkat men den hydrologiska påverkan från rensning och dikesunderhåll är inte irreversibel.

Det är viktigt att i en dispensprövning se hela mossen som en funktionell enhet där mossens samlade naturvärde avseende hydrologi och våtmarksanknutna arter beaktas.

Bedömningen bör därför inte avgränsas enbart till verksamhetsområdet, utan bör också avse hur åtgärderna påverkar i ett helhetsperspektiv. I det aktuella ärendet bedömer Naturvårdsverket att området inte saknar betydelse från naturskyddssynpunkt, att åtgärderna inte är att betrakta som begränsade och att de försämrar naturvärdena ytterligare, oavsett om bedömningen sker utifrån ett helhetsperspektiv eller begränsat till det aktuella verksamhetsområdet. Dispens från markavvattningsförbudet kan därför inte medges.

Avseende kantzonsmiljöerna och vissa arter delar Naturvårdsverket naturvärdesinventeringens uppfattning om att det finns en risk för att markavvattning skulle ge torrare markförhållanden och en mer fastmarkslik vegetation i de omgivande fuktiga till blöta skogarna. Utifrån underlaget går det inte att dra någon tydlig slutsats avseende fågelfaunan i mossens närmiljö. En störd hydrologi i mossen kan dock komma att påverka de fågelarter som påträffats i området. Området saknar därför inte betydelse ur naturskyddssynpunkt med hänsyn till dess påverkan på kantzonsmiljöer och arter som förekommer i våtmarken.

### **MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL**

I 11 kap. 14 § miljöbalken anges att regeringen får förbjuda markavvattning som skulle kräva tillstånd i områden där det är särskilt angeläget att våtmarkerna bevaras. I samma bestämmelse, andra stycket, anges att länsstyrelsen får meddela dispens från förbud mot markavvattning om det finns särskilda skäl. I Västra Götalands län råder enligt 4 § förordningen (1998:1388) om vattenverksamhet m.m. förbud mot markavvattning. Frågan i målet är om det föreligger särskilda skäl för dispens från förbudet.

I förarbetena uttalas att möjligheten att meddela dispens från förbudet mot markavvattning är avsedd att utnyttjas restriktivt och att vid bedömningen får beaktas att ett av huvudsyftena med förbudet är att kraftigt begränsa eller upphöra med markavvattning i delar av landet som redan starkt har utarmats på våtmarker. Vidare uttalas att som förutsättning för dispens ska gälla att området som berörs av markavvattning i princip saknar betydelse från naturskyddssynpunkt och att dispens endast bör medges om det är fråga om begränsade åtgärder för att möjliggöra vissa



arbeten och naturvärdena inte försämrats ytterligare genom åtgärderna (prop. 1997/98:45, del 2, s. 136).

*Mark- och miljööverdomstolens bedömning*

Ansökan avser dispens för markavvattning av ett ca 150 hektar stort område beläget i en mosse som omfattar 740 hektar. Området som är relevant för bedömningen i målet är det område som berörs av den planerade markavvattningen. Det kan alltså vara fråga om ett område större än den plats där åtgärder för markavvattning vidtas. Bedömningen ska ske utifrån ett helhetsperspektiv som omfattar både verksamhetsområdet och omgivande miljöer. I detta fall betyder det att också åtgärdernas eventuella påverkan i kantzoner och andra delar av Ryholms Stormosse än det planerade verksamhetsområdet ska beaktas.

Av naturvårdsinventeringen framgår att i anslutning till mossen vidtar fuktiga skogar av olika karaktärer, till exempel lövsumpskogar med äldre asp. Några skogsbestånd har med tiden utvecklats till naturvärden främst i den norra delen. Mark- och miljööverdomstolen konstaterar att planerat verksamhetsområde vetter mot dessa naturvärdesobjekt. Av känslighetsbedömningen framgår att om torvtäkten återupptas kommer detta att förändra hydrologin och tillväxt av gran kommer att påverka naturvärden negativt. Vidare framgår att det förekommer ett stort antal skyddsvärda fåglar på mossen och i dess kantzoner. Fåglarna bedöms häcka där eller använda mossen som födosöksområden.

Mark- och miljööverdomstolen finner följaktligen utifrån utredningen att det finns vissa naturvärden att beakta i verksamhetsområdets närhet. Området som berörs saknar därför inte betydelse från naturskyddssynpunkt. Det står inte klart att dessa naturvärden kan bestå om markavvattning får genomföras i enlighet med ansökan. Mot bakgrund av den restriktiva tillämpning som är avsedd bedömer Mark- och

miljööverdomstolen att det inte finns särskilda skäl att ge dispens från förbudet mot markavvattning i detta fall. Överklagandet ska därför avslås.

Domen får enligt 5 kap. 5 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar inte överklagas.

I avgörandet har deltagit hovrättsrådet Henrik Löf, tekniska rådet Yvonne Eklund, hovrättsrådet Li Brismo och tf. hovrättsassessor Liisa Seim Sehr, referent.

Föredragande har varit hovrättsfiskalen Matilda Kindgren.



VÄNERSBORGS TINGSRÄTT  
Mark- och miljödomstolen

**DOM**  
2018-05-24  
meddelad i  
Vänerns borg

Mål nr M 3268-17

## **PARTER**

### **Klagande**

1. A-G.A.

2. K.L.

3. Å.L.

4. Miljö- och byggnadsnämnden Tre kommuner i samverkan

5. Skaraborgs Naturskyddsförening

6. G.A.

7. B.E.

8. Näsets Vägförening

9. Uddakolonisternas Vägförening

10. Holmsnäs Vägförening

Dok.Id 384832

---

<b>Postadress</b>	<b>Besöksadress</b>	<b>Telefon</b>	<b>Telefax</b>	<b>Expeditionstid</b>
Box 1070 462 28 Vänerns borg	Hamngatan 6	0521-27 02 00 <b>E-post:</b> mmd.vanersborg@dom.se www.vanersborgstingsratt.domstol.se	0521-27 02 80	måndag – fredag 08:00–16:00

11. Töreboda kommun

**Motpart**

1. Länsstyrelsen i Västra Götalands län

2. Rölunda Produkter AB

**ÖVERKLAGAT BESLUT**

Länsstyrelsen i Västra Götalands läns beslut 2017-08-14 i ärende nr 531-36606-2016, se bilaga 1

**SAKEN**

Dispens för markavvattning på Ryholms Stormosse inom Töreboda kommun

---

**DOMSLUT**

Mark- och miljödomstolen avvisar överklagandena från Holmsnäs Vägförening, Uddakolonisternas Vägförening och Näsets Vägförening.

Mark- och miljödomstolen bifaller överklagandena i övrigt och upphäver det överklagade beslutet.

---

## BAKGRUND

Länsstyrelsen i dåvarande Skaraborgs län meddelade den 6 februari 1987 Statens Vattenfallsverk bearbetningskoncession enligt lagen om vissa torvfyndigheter för Ryholms Stormosse i Töreboda kommun att gälla till utgången av år 2012. Enligt uppgift nyttjades tillståndet endast för begränsad och kortvarig försöksverksamhet. Koncessionen överläts så småningom till Rölunda Produkter AB som under åren 2010 – 2012 utförde dikningsåtgärder inom området.

I det nu aktuella ärendet lämnade Länsstyrelsen i Västra Götalands län den 14 augusti 2017 Rölunda Produkter AB dispens från markavvattningsförbud för dikning inför torvtäkt på Ryholms Stormosse. Ansökan avser ett cirka 150 hektar stort verksamhetsområde och verksamhet under 25 år.

För dispensen gäller följande villkor

1. Halten suspenderat material ifrån täkten utgående vatten får inte överstiga 15 mg/l. Om halten suspenderat material vid kontroll överstiger 15 mg/l ska åtgärder vidtas så att värdet innehålls vid en uppföljande kontroll inom två månader från dagen för överskridandet. Villkoret ska anses uppfyllt om värdet inte överskrids vid den uppföljande kontrollen. Analys ska ske i enlighet med Svensk Standard eller annan jämförbar metod.
2. Allt vatten som avleds från brytningsområdet ska passera sedimentationsdamm innan det leds vidare till recipient. Sedimentationsdammarna ska anläggas vid lågvattenflöde och ha en yta som motsvarar 12 kvadratmeter per hektar avvattnad yta. Sedimentationsdammar ska utformas på ett sådant sätt att dammarnas sedimenterade funktion inte försämras vid högvattenflöden. Sedimentationsdammarna ska rensas regelbundet, i syfte att upprätthålla avsedd reningseffekt. Anläggningsarbeten och rensning ska utföras vid lågvattenföring så att grumling och läckage av torrsubstans till recipient förhindras.

Ryholms Stormosse avrinner till sjön Viken i norr och till sjön Örlen i söder. Avrinningen från Örlen till Viken sker via genom ån Örlan. Örlan rinner strax öster om Ryholms Stormosse.

**YRKANDEN M.M.**

**Samtliga klagande** har yrkat att länsstyrelsens dispensbeslut ska upphävas.

**Rölunda Produkter AB och Länsstyrelsen i Västra Götalands län** har bestritt ändring.

**Töreboda kommun och Miljö- och byggnadsnämnden i Töreboda kommun** har anfört bl.a. följande till utveckling av sin talan.

De i ansökan inlämnade uppgifterna kan inte säkerställa att verksamheten kan bedrivas på ett sådant sätt att recipienternas vattenkvalitet kan bibehållas eller förbättras. Enligt vattendirektivet har sjön Vikens status förändrats från att 2009 varit klassad som god ekologisk status till att i 2015 års material har sänkts till måttlig status med avseende på syrehalt. Bedömningen grundar sig på syrgashalterna, som visar på måttlig status för såväl sommar- som vintersituationen. Orsaken till de låga syrgashalterna är troligen belastning med organiskt material eller näringsbelastning. Kommunen har fram till år 2027 på sig att åstadkomma god status för sjöarna i närområdet. Om torvtäkten kommer till stånd blir detta svårt att genomföra.

Utförda mätningar inom ramen för Norra Vätterns recipientkontrollprogram visar på nedåtgående trender för syrgas och siktdjup samt ökande trender avseende fosfor mellan 1997 och 2015. Fosfor är starkt partikelbundet vilket ytterligare indikerar att situationen beror på en ökande belastning av organiskt material. Ytterligare belastning såsom en torvtäkt riskerar att försvåra möjligheten att uppnå den av vattenmyndigheten beslutade miljökvalitetsnormen för sjön Viken. Från det att dikningsarbetena påbörjades på mossen 2011 har boende runt sjöns västra del framfört att vattnet har blivit mer färgat, att man fått påväxt och igensättning av filter på vattentag till enskilda pumpanläggningar på ett sätt som man inte haft tidigare. Vidare har man påtalat att man fått påväxt på båtbottnar, fiskenät och kräftburar. Man har även framfört att fisket har påverkats. Töreboda kommun anser att även om dessa förändringar beror på flera faktorer måste man med stöd av miljöbalkens försiktighetsprincip (2 kap 3§ miljöbalken) ta beslut om att inte medge nya verksamheter som kan belasta sjön ytterligare. Istället måste åtgärder vidtas för att minska den

nuvarande totala påverkan på sjön Viken bl.a. genom snarast möjligt genomföra väl genomarbetade återställningsåtgärder av torvmossen.

Under 2017 har en arbetsgrupp bildats för att ta fram förslag till åtgärder som kan bidra till att sjöns ekologiska status ska kunna återställas till god status. I arbetsgruppen ingår för närvarande representanter för Vätternvårdsförbundet, Töreboda och Karlsborgs kommun samt Vikens fiskevårds område. Vid det senaste mötet beslutade arbetsgruppen att bjuda in fler berörda parter till nästkommande möte i oktober. Töreboda kommun anser med hänsyn till bl.a. detta att det är mycket olämpligt att medge en dispens för ett markavvattningsföretag som ska ligga till grund för en ansökan om tillstånd att bedriva torvtäktsverksamhet på fastigheten.

Sjön Viken ligger inom fyra områden som är klassade som riksintresse. Dessa fyra områden är riksintresse för yrkesfiske, riksintresse avseende friluftsförhållanden, riksintresse för kultur samt riksintresse för geografiska frågor. Vidare är Ryholms Stormosse enligt våtmarksinventeringen klassad som klass 3 bl.a. med avseende på geovetenskapliga värden. Töreboda kommun anser att naturvärdena på Ryholms Stormosse är så stora att en utdikning av mossen inte är acceptabel. Endast mindre delar av mossen är idag påverkade i en större omfattning och att en utdikning i enlighet med ansökan kommer att medföra en kraftig försämring av naturmiljön. Töreboda kommun har tidigare framfört att lokaliseringen av en torvtäkt inom Ryholms Stormosse är helt felaktig med hänsyn till sjön Vikens stora betydelse för området.

Rölunda produkter AB hänvisade i tidigare ansökan om tillstånd till torvtäktsverksamhet, att nuvarande förslag till lokalisering var viktig med hänsyn till att man i första hand skulle bryta energitorv och därför behövde en bra lokalisering till närliggande värmeverk. Rölunda produkter AB framförde vid det "tidiga myndighetsrådet" 2017-08-21 att de i sin nya ansökan inte avser att bryta energitorv. Detta är ytterligare ett skäl till att en ny och bättre lokalisering av torvtäkten måste anses som den bästa lösningen. . Ett upplag av torv på mossen ökar även brandrisken, vilket kan ge en mycket negativ påverkan på sjön om det blir ett kraftigt utflöde.

**Skaraborgs Naturskyddsförening** har anfört bl.a. följande till utveckling av sin talan.

Ryholms Stormosse dikades med handgrävning 1900-1910 med stöd av en dikningsplan upprättad 1899 och fastställd av Kungl Majt 1900-07-20. Syftet var avvattning för att minska frostläntheten i trakten. Begränsad torvtäkt för produktion av torvströ bedrevs ca 1910-1920 i mossens norra del, vilken omfattas av det överklagade tillståndet. Mossen var sedan orörd av ingrepp under 90-100 år fram till 2010. Under denna tid växte dikena igen, träd och buskar etablerades delvis och mossen var på väg till ett nytt naturtillstånd.

Statens Vattenfallsverk beviljades av dåvarande Länsstyrelsen i Skaraborgs län koncession för torvtäkt på Ryholms Stormosse för perioden 1987-02-06 till 2012-12-31. Avsikten var att ta upp torven med djupgrävning och med en nyutvecklad teknik tillverka torvpellets för energiutvinning genom förbränning. Tillståndet utnyttjades endast för en begränsad och kortvarig försöksverksamhet 1986-87.

I en separat tillståndsprocess behandlades avvattningen av mossen genom "Ryholms Stormosses vattenavledningsföretag 1987". Beslut om tillstånd för Statens Vattenfallsverk togs 1987-03-13 enligt 12 kap vattenlagen (1983:291) avseende markavvattning. Beslutet innebar att det nya tillståndet till avvattning skulle ersätta dikningsföretaget 1899, när det nya företaget hade utförts. Så skedde emellertid inte inom arbetstiden 5 år, varför det gamla dikningsföretaget 1899 fortfarande gäller.

Rölunda Produkter AB genomförde omfattande dikningsarbeten på Stormossen under åberopande av den erhållna koncessionen. Dock utfördes inledningsvis inga skyddsåtgärder, vilket ledde till betydande utsläpp av uppslammade torvfibrer i vattendraget Örlan och sjön Viken. I efterhand kom Rölunda överens med Länsstyrelsen om att dikningen hade skett med stöd av tillståndet 1900, men kilometervis av de grävda dikena omfattades inte av detta äldre tillstånd.

Det är anmärkningsvärt att Rölunda genomförde så omfattande och kostsam dikning med bara två år kvar av koncessionen. Enligt Naturskyddsföreningens uppfattning lovade Länsstyrelsen att Rölunda skulle få förlängning av koncessionen, vilket



Rölunda också ansökte om. Sedan bytte Länsstyrelsen handläggare och uppfattning, vilket ledde till avslag på ansökan, vilket bekräftades av regeringen efter överklagande. En ny och något mindre omfattande ansökan avlogs av Länsstyrelsen vad avsåg markavvattning, varpå Rölunda drog tillbaka hela ansökan.

Ryholms Stormosse är en av de största mossarna i Sydsverige. Om mossen idag hade varit i huvudsak orörd av ingrepp skulle den troligen bevarats som nationalpark enbart på grund av storlek och orördhet. Storleken konstituerar, oavsett de ingrepp som har skett, avsevärd variation ifråga om ekologisk mångfald, naturtyper och arter. Stora naturområden utan bebyggelse och vägar är ovanliga i Sydsverige. Ryholms Stormosse omfattar cirka 8 km<sup>2</sup> sammanhängande område utan bebyggelse och vägar. Trots Rölundas tidigare påverkan och genomförda dikning, men framför allt efter en kommande återställning av dikningen, har ett så stort område som Ryholms Stormosse för Sydsverige unika förutsättningar för ekosystemtjänster i form av ekologisk mångfald och möjligheter till naturupplevelser.

I Länsstyrelsens avslag 2013 på Rölundas första ansökan finns följande naturvärdering som inte ifrågasattes i Regeringens beslut 2014.

"Då genomförda dikningsåtgärder på mossen har skett som en förberedelse inför kommande koncession anser Länsstyrelsen att utgångspunkten för mossens naturvärden ska vara mossens skick innan förberedelserna påbörjades. Även om Ryholms Stormosse fram tills 2010 var påverkad av dikningsföretaget återstod stora delar där mossen inte dikats eller där diken till stor del vuxit igen. Dikessystemen hade inte rensats på mycket lång tid och torvbrytningen som skedde på 80-talet utfördes endast på en liten del av mossens yta."

De av Länsstyrelsen beskrivna naturförutsättningarna har inte förändrats och gäller sålunda även det av dispensbeslutet omfattade området. Mossens naturvärde bör i konsekvens med tidigare beslut från Länsstyrelsen och Regeringen bestämmas med utgångspunkt i förhållandena innan dikningen påbörjades år 2010. Det är uppenbart att Länsstyrelsen i det överklagade dispensbeslutet påverkats av Rölunda att frånga sin tidigare uppfattning. Rölunda har nämligen hävdade att dikningen minskat mossens naturvärde. Detta är från moralisk synpunkt stötande, eftersom det innebär att på spekulation genomförda åtgärder skulle underlätta senare tillstånd.

Länsstyrelsens argumentation avseende dispensområdets specifika naturvärden är påtagligt inkonsekvent. Beträffande området östra del framhåller Länsstyrelsen att tallsumpskogen saknar höga naturvärden bland annat genom fåtal vindfällan och någon enstaka högstubbe. Förekomst av död ved tycks enligt Länsstyrelsen vara ett avgörande kriterium för höga naturvärden i skog, vilket skulle begränsa tallsumpskogens naturvärde. Det är fråga om en själveterablerad naturskog som ännu inte nått ett stadium med mer än enstaka döda träd. Dock är det fråga om naturskog vida skild från traditionell produktionsskog och med god potential att utveckla betydande naturvärde. Sådan skog behöver skyddas, om Sverige ska kunna uppfylla satta mål för andel skyddad skog.

Beträffande området västra del konstaterar Länsstyrelsen förekomsten av döda tallar inom ett större område. En del av de döda träden har fallit ner. I detta område finns sålunda rikligt med död ved som är en förutsättning för högt naturvärde. Förhållandena i området avspeglar variationerna i hydrologiska förutsättningar till följd av den gamla dikningens igenväxning.

Naturskyddsföreningen vill ifråga om klimatpåverkan i första hand hänvisa till vad Sveriges Geologiska Undersökning (SGU) har framfört i samråd om täktansökan för samma område skulle beröras av markavvattning. SGU stöder helt Naturskyddsföreningens uppfattning att klimatpåverkan av planerad markavvattning och torvtäkt är oacceptabel och att all dikning på mossen snarast ska återställas genom att diken läggs igen.

"Angående läckage av koldioxid från mossen

Enligt Bolaget kommer etablerandet av en torvtäkt på Ryholms stormosse leda till att det läckage av koldioxid som enligt Bolaget idag sker avbryts. Orsaken till att mossen enligt Bolaget läcker koldioxid är den markavvattning som skett i samband med tidigare täktverksamhet.

SGU delar inte Bolagets uppfattning i denna fråga och bedömer att det inte är sannolikt att den tidigare täktverksamheten lett till att Ryholms stormosse idag utgör en nettokälla för koldioxid till atmosfären. De gamla diken som finns från den tidigare täktverksamheten är enligt naturvärdesinventeringen som gjorts i stor utsträckning igenväxta (Se bilaga 8 i MKB:n) och dessa diken har därför med all sannolikhet idag endast en begränsad hydrologisk påver-

kan. Det är därför inte troligt att dessa områden idag utgör en källa för koldioxid till atmosfären. Koldioxidavgången är dessutom ofta begränsad från dikade vitmossedominerade torvmarker av den typ som Ryholms stormosse är. Däremot kan begränsade områden längs de nya diken som grävts i området tänkas utgöra en källa för koldioxid. De gamla diken har dock lett till att vegetationen i de gamla täktområdena delvis är förändras, vilket framgår av att det finns relativt mycket träd i dessa områden. SGUs bedömning baseras på flygbilder samt Lantmäteriets nationella höjdmödel.

SGU vill dessutom påpeka att etablering av en torvtäkt aldrig kan leda till att läckage av koldioxid avbryts, vilket påstås i ansökan. För det första utgör en pågående täkt en källa för koldioxid och för det andra så utgör den torv som utvinns, oavsett om den används för odling eller för att producera energi, en källa för koldioxid till atmosfären. Då det gäller alternativet efterbehandling till skog vill SGU även påpeka att en skog visserligen fungerar som en sänka för koldioxid men då i ett mer kortsiktigt perspektiv än en torvbildande våtmark där stora mängder koldioxid kan bindas under många tusen år."

Rölunda hävdar att torvens användning som växtsubstrat och strö skulle innebära att läckaget av koldioxid från Ryholms Stormosse skulle avstanna. Så är inte fallet eftersom den externa användningen av torven, när denna har grävts bort från mossen, innebär snabbare nedbrytning och avgivning av koldioxid. Torv som används i odlings-sammanhang bryts ner genom oxidering betydligt snabbare än i mossen, även när denna är dikad, varvid kolinnehållet avgår som koldioxid till atmosfären med ökad klimatpåverkan. Det är ur klimatsynpunkt avsevärt mer fördelaktigt att använda färsk biomassa exempelvis halm eller strö som jordförbättringsmedel istället för den fossila biomassan torv.

Rölunda argumenterar för att torvtäkt på Ryholms Stormosse inte skulle påverka vattenkvaliteten i Örlan och sjön Viken mer än mycket marginellt. Mot detta kan hävdas att Rölundas dikning ostridigt har förorsakat kraftig slamflykt i samband med stor nederbörd. Detta kan mycket väl komma att upprepas så länge mossen är dikad och eventuell täktverksamhet pågår oavsett åtgärder för att begränsa utsläppen. I vilket fall ger dikning och torvtäkt sålunda större risk för att vattenkvaliteten i recipienterna påverkas negativt. Dispens bör under alla omständigheter inte ges för markavvattning av Ryholms Stormosse med beaktande av Bremendomen C-461/13 i vilken EU-domstolen konstaterar att tillståndsmyndigheter är skyldiga att inte

lämna tillstånd till projekt som riskerar att orsaka försämring av ytvattens ekologi och kemi. Det räcker således med att det finns en risk för påverkan i negativ riktning. Det är tillräckligt att ytvattenstatusen kan komma att äventyras. Dessutom är vattenkvaliteten i Viken redan negativt påverkad, vilket motiverar särskild restriktivitet med avseende på risker för tillkommande föroreningar.

Det bör framhållas att risken för slamflykt ökar radikalt, om och när vegetationen tas bort på större områden av mossen för att torvtäkt genom fräsning ska genomföras.

**K-A.L.** och **A-G.A.** har anfört bl.a. följande till utveckling av sin talan. Markavvattningen kommer att påverka deras fastigheter negativt på flera sätt, exempelvis genom sänkt grundvattennivå och påverkan på sjön Örlens vatten. Örlen utgör dricksvattentäkt för kringboende. Djur och natur påverkas också negativt. Under senare år har havsörn observerats i trakten. Örnen kräver en landskapsbild som liknar mossen för att trivas i landskapet. Det är viktigt att behålla ett stort, ostört område i landskapet. Landskapsbilden blir överlag mer och mer fragmenterad, varför det är viktigt att mossens hela areal bevaras utan ingrepp. En odikad mosse behövs för att säkerställa grundvattennivån genom att magasinera vatten men även för att undvika höga flöden. Det är viktigt att beakta sjön Vikens vatten som redan har förorenats med torvmaterial, vilket beror på den avvattning som redan gjorts på mossen. Egenkontrollen som görs av Rölunda AB har visat sig brista eftersom avrinningsvatten släpps ut i Ösmabäcken och vidare till sjön Örlen, som är en dricksvattentäkt.

**Å.L.** har anfört bl.a. följande till utveckling av sin talan. Han ska ha klagorätt eftersom han äger en sommarstuga i närheten av sjön Viken och är även delägare i en stamfastighet där. Ryholms Stormosse med sjön Viken är ett unikt naturområde. En torvbrytning kommer att ha en stor negativ inverkan på en unik miljö som Ryholms Stormosse. Torvbrytningen påverkar inte bara produktionsområdet. Det skulle förstöra upplevelsen av ett ostört naturområde och en unik miljö. Mossen skulle förlora en del av sin naturliga förmåga att ta upp och lagra nederbörden.

Ryholms Stormosse är en av Sydsveriges största mossar och är ett viktigt naturområde för havsörn som kan ses runt sjön Viken. Sjön Viken skulle påverkas mycket negativt. Anläggningen av sedimentationsdammar skulle inte klara utsläpp av missfärgat vatten, organiskt material, sediment och humus. Risken för frigörande av kvicksilver är stor. Detta skulle medföra ökad syrebrist och risk för fiskdöd. Risken är stor för att ett mer extremt klimat med ökad nederbörd skall öka utsläppen. Idag arbetar man på att begränsa utsläppen från de bäckar som rinner ut i sjön Viken. Att då tillåta ett nytt stort utsläpp är inte rimligt. Göta kanal som går genom sjön Viken är ett av Sveriges största turistmål med cirka tre miljoner besökare per år. Sjön Viken är högsta punkten på kanalens västgötadel och förser kanalen med vatten till sjön Vänern. Samhällsutvecklingen och sysselsättningen får en negativ utveckling av torvbrytning. Turismen som utvecklas kring Göta kanal är idag av stor betydelse för sysselsättning i företag och kommuner utmed Göta kanal och sjön Viken. En orörd mosse och en ren och frisk sjö, en plats där människor kan koppla av och återhämta sig i en underbar natur är viktigt för hälsa och välbefinnande.

I Naturvårdsverkets handbok 2009:5. Markavvattning och rensning. Handbok för tillämpningen av bestämmelserna om markavvattning i 11 kap. miljöbalken står följande. "Enligt miljökvalitetsmålet Myllrande våtmarker ska våtmarkernas ekologiska och vattenhushållande funktion i landskapet behållas och värdefulla våtmarker bevaras för framtiden. Miljökvalitetsmålet innebär bland annat att våtmarker skyddas så långt möjligt mot dränering, torvtäkter, vägbyggen och annan exploatering."

Artikel 4.1 a i Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG av den 23 oktober 2000 om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på vattenpolitikens område ska tolkas så, att medlemsstaterna - med förbehåll för att undantag kan beviljas - är skyldiga att inte lämna tillstånd till ett projekt när projektet kan orsaka en försämring av en ytvattenförekomsts status eller när projektet äventyrar uppnåendet av en god status hos en ytvattenförekomst eller en god ekologisk potential och en god kemisk status hos en ytvattenförekomst.

Den dikning och markavvattning som förekom på mossen under 2011-2012 förorsakade stora utsläpp av organiskt material, humus och missfärgat vatten. De motiveringar som då fanns för avslag måste vara lika aktuella idag, även om området är mindre. Sökta brytningstiden är fortfarande på 25 år.

**G.A.** har anfört bl.a. följande till utveckling av sin talan.

Han har klagorätt eftersom han bedriver ett arrendjordbruk vid Vikens västra strand och är beroende av sjöns vatten för dricksvatten till djuren. Jordbruket har redan påverkats negativt av tidigare åtgärder på Ryholms Stormosse. Sedan torvbrytningen inleddes har kunnat iakttagas en klar försämring av vattenkvalitén. Alla i Ekeskog är mer eller mindre påverkade av detta, då Viken används för såväl fiske som båtturer och bad. Byalaget har även anlagt en egen badplats och är mycket bekymrade över det som har hänt i sjön de senaste åren. Fisket är klart försämrat och har ej blivit bättre. Förändringen har skett efter det att Rölunda AB satte igång med sin förödande verksamhet. Örlan var en klarvattenbäck fram till dess att torvbrytningen startade. Rölundas tidigare s.k. sedimentationsdammar flöt bort när det började regna. I omgivningen finns många känsliga naturmiljöer, vilka kommer att påverkas mycket negativt. Påståendet att det rör sig om gamla diken från år 1900 och att mossen redan var påverkad är felaktigt. Före Rölundas grävning fanns små rester av diken kvar, ca 50 cm breda och på sin höjd lika djupa. Detta kan jämföras med dagens kanaler där hela djur kan gå ner sig. Vikens ekologiska status är måttlig från att ha varit god före Rölundas verksamhet. De har tagit vattenprover från 1980-talet fram tills idag, vart annat till vart tredje år och alltid med gott resultat. Då mossvattnet började välla ut i sjön visade vattenprovet för första gången grumligt med ej angenäm lukt.

**Holmsnäs Vägförening, Uddakolonisternas Vägförening och Nässets Vägförening** har anfört bl.a. följande till utveckling av sin talan.

Föreningarna ska ha klagorätt eftersom de hanterar och administrerar vägarna i närområdet samt sköter underhållet av en badplats vid sjön Viken. Förra gången utdikningsarbeten ägde rum på Ryholms Stormosse år 2010, strömmade stora mängder sediment ut i sjön. Vattnet blev brunfärgat och siktdjupet i området begränsades

kraftigt. Allt som låg i vattnet, d.v.s. vattenpumpar, båtar, bryggor, förtöjningsanordningar, fiskenät, mjärdar och kräftburar fick en brunfärgad igenslamning. Det var inte trevligt att bada i det brunfärgade vattnet, som också luktade annorlunda, såsom myrvatten. Problemet kvarstod, men minskade under åren som följde, men det dröjde ända till sommaren 2016 innan deras sjö blev ”normal” igen.

I beslutet sägs att halten suspenderat material från avvattningen inte får överskrida 15 mg/l. Om det överskrids har företaget två månader på sig att vidta åtgärder. På två månader hinner dock sjöns vatten bli förstört för fem år framöver.

Enligt VISS bedömdes den ekologiska statusen för Viken vara god år 2009. Enligt VISS bedömdes den ekologiska statusen i september 2014 till måttlig. En klar försämring som huvudsakligen beror på händelsen år 2010. Skillnaden i utsläpp från jord/skogsbruk och dåligt renade avlopp torde inte vara stor om man jämför med tiden före 2010, respektive efter 2010. Bara i deras område har betydande avloppsförbättringar genomförts de senaste åren.

Utöver den direkta påverkan för boende i Holmsnäs, borde det vara av riksintresse att bibehålla en mosse av den här storleken i södra Sverige. Det finns ett rikt djurliv i och kring mossen, från tjäder till havsörn. Faunan torde också vara speciell för våt-/moss-/myrmark. Blir det en industriproduktion på 119 ha torde inget av det nämnda finnas kvar efter ett par år.

För det fall tillstånd slutligen skulle beviljas är det av yttersta vikt att detta tillstånd i sådant fall innehåller villkor som inte bara reglerar tillåtna utsläppsnivåer utan också reglerar vilka åtgärder som behöver göras för att säkerställa nivåerna. Säkerhetsmarginalen för att undvika oönskade utsläpp måste vara mycket hög. Tillståndet borde stadga att Rölunda ska deponera ett stort belopp för åtgärder att vidta vid en vattenförsämring orsakad av Rölunda.

**B.E.** har anfört bl.a. följande till utveckling av sin talan.

Han har klagorätt eftersom han äger en fastighet i närheten av sjön Viken och avvattningen kommer påverka hans miljö negativt. Ärendet avslogs i högsta instans för ett par år sedan. Villkoren garanterar inte vattnets renhet med tanke på Rölundas

inkompetens vid tidigare dränering. Rörelser i bottenvattnet i sjön Viken och bäcken Örlan medför fortfarande smetiga avlagringar på båtar, bryggor och fiskeredskap. Friluftslivet i området är hämmat och kommer att hämmas ytterligare. Torvbrytningen kommer att frisläppa lagrad koldioxid och därmed gå emot Sveriges klimatöverenskommelse. Transporterna som pågår i 25 år från Ryholms Stormosse till företaget Rölunda i Sörmland påverkar klimatet negativt. Genom att torrlägga mossen förvinner de vattenmagasin som mossen idag utgör. Torvbrytningen strider mot Sveriges klimatöverenskommelse och också strävan att hushålla med rent vatten.

**Länsstyrelsen i Västra Götalands län** har anfört bl.a. följande.

Koncessionen är laglig och de grävningar som genomförts har gjorts på laglig grund. Koncessionen gav full rätt att gräva och den löpte ut år 2012. I och med detta får man beakta effekterna därav som utgångsläge. Området är redan påverkat med stöd av koncessionen, vilket är ett särskilt skäl för att ge dispens. Eventuella kompensationsåtgärder kommer att ses över i prövningsärendet. Det är inte bara i sjön Viken det har blivit brunare vatten utan man ser denna förändring i många delar av södra Sverige. Ökad markaktivitet och nedbrytning är en huvudsaklig anledning. Länsstyrelsen har angett i beslutet att de rödmarkerade dikena på kartan ska läggas igen och tegdikena ska bedömas utifrån det enskilda fallet huruvida de ska läggas igen eller inte.

**Rölunda Produkter AB** har svarat bl.a. följande.

Ryholms Stormosse är inte det enda myrområde i regionen idag. Ryholms Stormosse är belägen i en region med många våtmarksområden vilket innebär att naturtypen kommer att finnas rikligt kvar i regionen. Därutöver kommer majoriteten av Ryholms Stormosse att lämnas orörd vilket kommer innebära att området fortsatt kommer att kunna gynna arter inom djur- och växtliv som kräver denna typ av miljö. Rölunda produkter AB tvivlar inte på att havsörn observerats i området. Att havsörnen däremot skulle kräva en landskapsbild som liknar Ryholms Stormosse för att trivas är dock något som Rölunda ifrågasätter. En fågelinventering har utförts både på plats samt i form av utdrag från artdatabanken. Ingen information tyder på att havsörnen häckar inom planerat verksamhetsom-



råde idag.

Torv kan hålla mycket vatten men släpper heller inte ifrån sig det så lätt. Det är därför som man vid torvtäkt måste dika mossen med relativt kort avstånd mellan diken. En mosse är dock inte att betrakta som en grundvattenreservoar. I och med att sökt område sedan tidigare är dikat bör en påverkan på grundvattnet i mossens omgivning redan ha skett. Normalt sker dock grundvattensänkning kring en myr endast lokalt. Inom ett 10-tal meter från det yttersta diket förblir grundvattenytan opåverkad. Dock påverkas ytskiktet även längre ifrån. En verksamhet på Ryholms Stormosse skulle inte komma att påverka något grundvattenuttag i närbelägna brunnar. Detta då samtliga brunnar är belägna på längre avstånd än 60 meter från planerad täktverksamhet. Utöver detta kommer Rölunda inför kommande ansökan och miljökonsekvensbeskrivning gällande täkt av torv samt markavvattning att provta grundvattnets kvalitet och kvantitet vid två närbelägna punkter. Ett prov kommer att tas i ett närbeläget grundvattenrör och ett prov i en närbelägen brunn. Vid ett eventuellt beviljat tillstånd kommer sedan fortsatt provtagning att ske för att försäkra att någon negativ förändring inte sker.

Vid senaste vattenprovtagningen den 23 september 2017 konstaterades att vattenflödet i ”Stordiket” var mycket lågt trots senaste månadens kraftiga nederbörd. Detta styrker att en dikad mosse buffrar vattnet och ger ett jämnare utflöde. De rensade diken och anlagda sedimentdamm fungerar fortfarande tillfredställande men tecken på eftersatt underhåll börjar synas. Risken för ett större sedimentutsläpp vid extrem nederbörd är betydligt större för det befintliga dikesföretaget än för en väl skött torvtäkt. Dikesföretaget har idag inga skyldigheter att anlägga och sköta sedimentationsdammar.

Sjön Viken får sitt vatten från ett mycket stort område, cirka 24 800 ha. Den planerade produktionsytan på Ryholms Stormosse uppgår idag till cirka 119 ha. Om man antar att det regnar lika mycket överallt inom avrinningsområdet så kommer endast cirka 0,4 % av Vikens vattentillförsel från den planerade torvtäktverksamheten. Planerad torvtäkt kommer även till skillnad från övriga avrinningsområden att ha luftningstrappor, sedimenteringsbassänger, flödesregle-

rare samt regelbunden provtagning. Dessutom sker ingen gödsling eller kemisk bekämpning på täkten. Detta tillsammans med villkor om högsta halter suspenderat material samt en väl tilltagen storlek på sedimentationsdammarna så bör Ryholms Stormosse vid en eventuell verksamhet till och med kunna ge upphov till mindre utsläpp än dagens nivåer. Man har inte kunnat hitta några torvresten i sjön Viken utan det har varit kiselalger och växtrester.

Provtagningsresultat visar att ingen av de redovisade täktverksamheterna ger upphov till några nämnvärda förändringar i vattnets kvalitet. Halterna av de olika parametrarna varierar från provtagningspunkt (uppströms täkt och nedströms täkt) samt från år till år. Några tydliga trender kan således inte utläsas gällande vilka förhöjda halter en torvtäkt kan ge upphov till. Slutsatsen som kan dras är att torvtäkten i sig inte ger upphov till några höga förändringar i det utgående vattnet. Variationerna bör ses som mycket små och varierar från fall till fall beroende på hur dess omgivningar och omvärldsfaktorer ser ut.

SGU har uppgett att att Ryholms Stormosse kan vara lämplig för etablering av torvtäkt och odlingstorv. SGU:s bedömning baseras på att Ryholms Stormosse delvis är påverkad av tidigare markanvändning. SGU anser att utvinning av torv endast ska tillåtas på torvmarker som sedan tidigare är påverkade av dikning eller tidigare täktverksamhet eftersom sådana marker endast i begränsad omfattning kan förväntas binda in kol från atmosfären. SGU har tillagt att dikade torvmarker i vissa fall till och med kan fungera som källor för koldioxid till atmosfären samt att dikade torvmarker oftast har låga naturvärden.

Bolaget ifrågasätter naturskyddsföreningens påstående att delar av Ryholms Stormosse utgörs av en värdefull tallsumpskog. De delar av sumpskogen som anses inneha naturvärden är belägna utanför planerad verksamhets- och produktionsyta på Ryholms Stormosse. Dessutom är påståendena något motstridiga, å ena sidan ska området utgöras av en sänka för koldioxid, å andra sidan ska området utgöras av en värdefull tallsumpskog. Ett myrområde med den typ av tallsumpskog som finns på Ryholms Stormosse indikerar ett väl dränerat myrområde med en avsänkt grundvattennivå. Att träden kunnat växa sig så pass höga indikerar även på att denna avsänkning av grundvattnet skedde långt innan Rölundas dikning på området (2010 - 2012). Området har således varit dränerat

under en mycket lång tid med syresättning av torv och avgång av koldioxid som följd. Skogen i sig medför även att trädens transpiration håller undan vattnet vilket ytterligare dränerar torvmarken.

I slutet av juni 2011 utfördes en naturvärdesinventeringen av Calluna AB. Av inventeringsrapporten framgår bl.a. följande. På Ryholms Stormosse finns flera områden med fuktig skog som stått orörd sedan början av 1900-talet. Detta har resulterat i en stor mängd död ved. Denna skog med död ved finns främst som en bård mellan mossen och den omgivande produktionsskogen men också i form av fastmarksholmar ute på mossen. Det främsta naturvärdet på Ryholms Stormosse är den gamla, tidigare betade, barrdominerade skogen på Storön i mossens östra del. På Storön finns gran och tall med en ålder på cirka 80 år men vissa enskilda träd uppskattas även ha en ålder på över 100 år. Miljön på Storön är mer värdefull än övriga områden då det återfinns många olika organismer som marksvampar, vedlevande insekter samt skogsfåglar som hackspettar, ugglor och skogshöns. Vid inventeringen observerades en tjäderhöna samt spår av födosökande spillkråka på Storön. I området finns två avgränsade nyckelbiotopsområden. Andra naturvärda områden som observerades inom inventeringsområdet var friska, fuktiga blandskogar med några inslag av gammal asp och tall. Det förekom även ihåliga aspar vilket är en värdefull häckningsbiotop för fåglar som bland annat ugglor. På mossen finns även ett litet område med brandpåverkad skog. Vissa organismer gynnas av de förhållanden som branden en gång skapade. Gräskärrstängen som är en åsbildning, drygt kilometerlång, har vissa geologiska och pedagogiska värden. Tidigare skog har sedan några år tillbaka huggits ned och idag finns endast ett litet tallbestånd kvar men även detta är starkt påverkat av borttransport av död ved. Utifrån de observationer som gjordes över fågellivet på och intill Ryholms Stormosse förmodas några arter häcka i området. Till dessa hör spillkråka, tjäder, orre, sydlig ljungpipare, trana och nattskärre. På och omkring Ryholms Stormosse noterades nio naturvärda områden, varav ett klassades som högt naturvärde beläget på Storön. Övriga områden anses endast ha ett naturvärde som motsvarar ett lokalt intresse. Alla identifierade naturvärda områden är belägna utanför planerat produktionsområde. Därmed blir påverkan på de naturvärda områdena begränsad vid en eventuell torvtäktsverksamhet.

Rölunda har även låtit Calluna utföra en fågelinventering med syfte att skapa en överblick över häckande skyddsvärda fåglar på mossen. Inventeringsområdet omfattade cirka 560 ha och inventeringen genomfördes genom kombinerade punkt- och linjetaxeringar. För Ryholms Stormosse utritades åtta linjer, vardera 1 km långa. Linjerna fördelades jämt över inventeringsområdet för att täcka in så mycket som möjligt. Inventeringen ägde rum i gryningen den 14 maj och 29 juni 2015. De arter som observerades under inventeringen, som anses mest intressanta för utredningen och som är upptagna i bilaga 1 i EU:s fågeldirektiv (79/409/EEG) och/eller är knutna till våtmarkshabitatet enligt Natura 2000 var ljungpipare, orre, tofsvipa, trana samt gulärta. Andra observerade skyddsvärda arter som observerades under inventeringen var brun kärrhök, buskskvätta, gök, hussvala, kungsfågel, spillkråka, sångsvan, trädlärka, trädpiplärka och ängspiplärka.

Orren trivs bäst i öppen terräng och observerades främst i de centrala delarna av mossen. Vid inventeringen hördes spel och bedömningen är att detta skedde på de centrala, södra och västra delarna av mossen. Då det sökta verksamhetsområdet endast omfattar den norra delen av mossen bedöms planerad verksamhet inte påverka orrarnas spel. Därtill vill Rölunda påpeka att erfarenhetsmässigt kan orrar spela även på torvtäcker. Ljungpiparen föredrar öppna ytor och bedöms ha sitt aktivitetsområde i de centrala delarna av mossen. Då ingen verksamhet kommer att bedrivas i dessa områden bedöms den planerade verksamheten inte påverka ljungpiparen. Även tofsvipan, trana och gulärta noterades utanför planerat verksamhetsområde.

Vid den norra delen, där produktion planeras återfanns vid de två inventeringstillfällena bofink, blåmes, grönsiska, kråka, lövsångare, talgoxe, taltrast, trädpiplärka, gransångare, gräsand, grönsiska och kricka. I inventeringsrapporten nämns inte någon av dessa fågelarter som mest intressanta för utredningen och endast en av fågelarterna nämns i den tabell som återfinns över i övrigt skyddsvärda arter. Den art som nämns är trädpiplärka. Enligt inventeringen återfanns dock arten över hela mossen och som mest i mitten och västerut. Majoriteten av de fågelarter som observerats på Ryholms Stormosse har visat sig kunna nyttja flera olika delar av mossen. Utav de cirka 560 inventerade hektaren planerar Rölunda

endast produktion på cirka 20 % vilket innebär att de fåglar som inte kan nyttja den brukade delen i fortsättningen kommer att kunna nyttja övriga delar av mossen. Området väster om Storön kommer att lämnas orört och så tillika opåverkat. Kantzoner kommer även att lämnas kvar under exploateringen. Rölunda har anpassat det aktuella verksamhetsområdet efter de inventeringar som utförts och därmed anses inga skyddsåtgärder avseende fåglar behövas.

För planerad verksamhet kommer flertalet skyddsåtgärder i form av sedimentationsdammar, luftningstrappor, flödesreglerare m.m. att anordnas. Enligt villkor kommer även sedimentationsdammarna att utformas till 12 m<sup>2</sup> per avvattnad hektar samt utformas på ett sådant sätt att dess sedimentterande funktion inte försämras vid högvattenflöden. Detta tillsammans med villkor om högsta halt suspenderat material kommer att förhindra en försämring av recipienterna Örlen och Viken. Gällande halten totalfosfor så visar den i stort sett samma resultat 2016 som 1986. Detta gäller vid samtliga provtagningspunkter. I övrigt varierar halten totalfosfor vid de olika punkterna från år till år. Någon tydlig trend kan därav inte utläsas av att den dikning som en gång utfördes skulle ha någon negativ påverkan gällande utsläpp av fosfor till recipient. Rölunda bedömer därav att den ekologiska statusen, som bedömdes vara måttlig med hänsyn till låga syrgashalter i sjön Viken, inte påverkas negativt av markavvattning och torvtäkt och Ryholms Stormosse bör, med villkor om högsta halter suspenderat material, ge mindre utsläpp än dagens nivå. Länsstyrelsen menar även att det finns andra orsaker till den ökade humushalten i sjön Viken där syrgashalten i djuphålan varierat under en längre tid.

Ingen skyddad natur kommer att påverkas och enligt den naturvärdesinventering som utförts kommer den planerade verksamheten inte medföra någon negativ påverkan på någon arts bevarandestatus. Fågelinventeringen som utfördes under sommaren 2015 visar att de fåglar som noterats inom planerat produktionsområde finns i större utsträckning på resterande delar av mossen, där de flesta även förmodas häcka. Vid den norra delen, där produktion planeras återfanns vid de två inventeringstillfällena bofink, blåmes, grönsiska, kråka, lövsångare, talgoxe, taltrast, trädpiplärka, gransångare, gräsand, grönsiska och kricka.

Att hitta en mosse som uppfyller alla de kriterier som krävs för att det ska vara lönt att starta en ansökningsprocess avseende täkt av torv och markavvattning är mycket svårt idag. I ett första steg måste markägaren alltid ha en positiv inställning till projektet. Därutöver ska den aktuella mossen ha en låg klassning i VMI och helst vara påverkad av tidigare dikning eller täktverksamhet. Utöver det får det inte förekomma några särskilda naturvärden eller kulturvärden som kan komma att påverkas av den planerade verksamheten. Den planerade täkten ska även vara belägen med godtagbart avstånd till närboende och den får helst inte vara belägen i ett område som har betydelse för vattenförsörjningen. Alla dessa kriterier uppfylls på Ryholms Stormosse. Därutöver har Rölunda kunnat påvisa att en verksamhet på Ryholms Stormosse inte kommer att ha någon negativ påverkan på Viken och dess betydelse för området kommer därav inte att äventyras. Utöver detta så övertog Rölunda en tidigare bearbetningskoncession och har redan utfört en betydande mängd dikesrensning på mossen vilket ytterligare är en anledning till att platsen utgörs av en lämplig plats för anläggande av täktverksamhet.

Avseende miljöfarliga ämnen så har torven analyserats gällande kvicksilver och uran. Gällande friläggande av kvicksilver så kommer inte detta att utgöra något problem. Vid höjning av grundvattenytan kan transporten av kvicksilver och metylkvicksilver öka. En förändrad nivå på grundvattenytan kan också leda till att nya miljöer som är gynnsamma för metylering av kvicksilver skapas. Optimala förhållanden för metylering är en höjd grundvattenyta, tillgång på lättillgängligt kol samt närvaro av kvicksilver i högre koncentrationer. De förutsättningar som inträffar i samband med torvproduktion är de motsatta, vilket således torde innebära att riskerna för en ökad transport av metylkvicksilver minskar i samband med produktionen. Kviksilverhalterna i torven på Ryholms Stormosse uppgår till 0,0602 – 0,0685 mg/kg TS. Detta ska ses som mycket låga halter. I Naturvårdsverkets tabell över generella riktvärden för förorenad mark uppges gränser på 0,25 mg/kg TS för KM (känslig markanvändning) och 2,5 mg/kg TS för MKM (mindre känslig markanvändning). Halterna på Ryholms Stormosse ligger långt under dessa gränsvärden.

Samma mängd vatten som förs ut från Ryholms Stormosse idag kommer att föras ut vid en pågående täktverksamhet. Den enda skillnaden är att avrinningen kommer att kontrolleras. Några förändringar i tillförd vattenmängd till Örlan och Viken förväntas därav inte uppstå. Det viktiga att se till här är således om verksamheten har kapacitet att magasinera vatten vid höga nederbörds mängder så att en optimal sedimentering kan ske. I en tidigare avvattningsberäkning så framkommer att den planerade verksamheten har en mycket god magasineringskapacitet. Detta kommer vara fallet även då verksamhetsområdet blivit mindre. Vattnet kommer att röra sig sakta genom verksamheten och därmed tillåta en god sedimentering av organiskt material innan vattnet släpps ut till recipienten.

Avseende Rölundas rätt att överta föregående koncession på Ryholms Stormosse så är detta redan utrett i DOM beslutad 2017-08-28, M 4272-16. Gällande dikningsföretaget så har frågan återförvisats till Länsstyrelsen för att utreda om mätning av diken kan göras annorlunda och vad detta i så fall skulle ge. Den innehavda koncessionen gav rätt till utvinning av torven till fullt djup d.v.s. långt under dagens dikesbottennivå. Så långt hann Rölunda inte innan tillståndet löpte ut. Efter en avslutad täktverksamhet skall återställning av området ske innan marken återlämnas till markägaren och dikningsföretaget. Det är därför upp till Länsstyrelsen och markägare i samråd att besluta om detta. Dikningsföretagets rätt och skyldighet till markavvattning är alltså gällande och att lägga igen diken är därför inget alternativ. Att återfylla diken med några decimeter torv är en tveksam metod p.g.a. av den nedsmutsning av vattnet detta skulle innebära både vid igenfyllningen och vid höga flöden. En bättre metod är att anlägga flödesreglerare på det djup man finner lämpligt. Det kan därför tyckas som en icke-fråga huruvida dikesbotten ligger djupare än år 1900 eller ej.

I den efterbehandlingsplan som föreslogs i dispensansökan för markavvattning framgår att det kommer att anläggas fem våtmarksytor på området. Intill våtmarksytorna kommer det att finnas våtmarksvegetation. Övriga delar av verksamhetsområdet på Ryholms Stormosse planeras att återbeskogas. Genom att anlägga skog så kommer koldioxid att fångas upp och lagras som biomassa. Genom att ta ut all torv i täkten och bryta ända ner till mineraljorden kommer ut-

släppen från marken att upphöra. Om man istället väljer att lämna ett lager torv kommer utsläppen att fortsätta så länge det finns torv kvar som kan oxideras. Detta skulle göra att det upptag som sker av koldioxid i träden i slutändan minskar om utsläppen som oxideras från marken också räknas med.

**Rölunda Produkter AB** har även inkommit med ett PM om sediment- och vattenprovtagning i sjön Viken.

### DOMSKÄL

#### *Klagorätt*

Överklagbara beslut enligt miljöbalken får enligt 16 kap. 12 och 13 §§ - såvitt här är aktuellt – överklagas av

- den som domen eller beslutet angår, om avgörandet har gått honom eller henne emot,
- den myndighet, kommunala nämnd eller annan som enligt vad som är särskilt föreskrivet i balken har rätt att överklaga samt
- ideell förening eller en annan juridisk person som har till huvudsakligt ändamål att tillvarata naturskydds- eller miljöskyddsintressen, inte är vinstdrivande, har bedrivit verksamhet i Sverige under minst tre år, och har minst 100 medlemmar eller på annat sätt visar att verksamheten har allmänhetens stöd.

Skaraborgs Naturskyddsförening är en sådan ideell förening som ska tillerkännas klagorätt.

Töreboda kommun och Miljö- och byggnadsnämnden utgör sådana myndigheter som har rätt att överklaga beslut av aktuell art.

Å.L., G.A. och B.E. har till stöd för att de ska ha klagorätt samtliga åberopat boende och fastighetsägande invid sjön Viken. Då det inte är uteslutet att den dispensgivna verksamheten kan komma att beröra sjön Viken har de rätt att överklaga länsstyrelsens beslut. Likaså får K-Å.L. och A-G.A. anses ha klagorätt då de som grund härför bl.a. åberopat att de tar sitt dricksvatten från sjön Örlen.



Vad gäller Holmsnäs Vägförening, Uddakolonisternas Vägförening och Näsets Vägförening är inte annat visat än att de har till uppgift att förvalta resp. enskilda vägar. I denna uppgift kan de inte anses vara berörda av dispensbeslutet på sådant sätt att de bör tillerkännas klagorätt. Deras överklagande ska därför avvisas.

#### *Målet i sak*

Markavvattning är en tillståndspliktig vattenverksamhet. Enligt 11 kap. 14 § miljöbalken får regeringen förbjuda markavvattning som skulle kräva tillstånd enligt reglerna om vattenverksamhet i områden där det är särskilt angeläget att våtmarkerna bevaras. Regeringen har med stöd av detta förordnande i 4 § förordningen (1998:1388) om vattenverksamhet m.m. beslutat att förbud enligt 11 kap. 14 § första stycket miljöbalken mot markavvattning gäller bl.a. i Västra Götalands län.

Länsstyrelsen får meddela dispens från angivna förbud mot markavvattning. För dispens krävs att det finns särskilda skäl. I förarbetena till miljöbalken (prop. 1997/97:45) anges att bedömningen av vad som är särskilda skäl måste ske främst mot bakgrund av intresset från naturvårdssynpunkt att bevara de återstående våtmarkerna inom berört område samt att det berörda området i princip ska sakna betydelse från naturskyddssynpunkt.

Förbudet mot markavvattning står i samklang med miljökvalitetsmålet Myllrande våtmarker, enligt vilket våtmarkernas ekologiska och vattenhushållande funktion i landskapet ska behållas och värdefulla våtmarker bevaras för framtiden. Miljökvalitetsmålet innebär bland annat att ”våtmarker skyddas så långt möjligt mot dränering, torvtäkter, vägbyggen och annan exploatering”.

Möjligheten för regeringen att förbjuda markavvattning beträffande områden där det är särskilt angeläget att våtmarkerna bevaras infördes genom en ny bestämmelse, § 18 d (1991:641), i naturvårdslagen. Av förarbetena till bestämmelsen framgår att skäl för undantag från markavvattningsförbudet främst bör bedömas mot bakgrund av intresset från naturvårdssynpunkt att bevara de återstående våtmarkerna inom området. Undantag bör t.ex. kunna medges då åtgärderna avser ett tidigare

dikat markområde eller om det är fråga om begränsade åtgärder för att möjliggöra ett visst arbetsföretag (prop. 1990/91:90 s. 468).

I förarbetena till miljöbalken (prop. 1997/98, del 2, s. 136) uttalas bl.a. följande om dispens från markavvattningsförbudet: ”Möjligheten att meddela dispens är avsedd att utnyttjas restriktivt. Som förutsättning för dispens ska gälla att området som berörs av markavvattning i princip saknar betydelse från naturskyddssynpunkt. Vid bedömningen får bl.a. beaktas att ett av huvudsyftena med bestämmelsen i balken är att kraftigt begränsa eller upphöra med markavvattning i de delar av landet som redan starkt utarmats på våtmarker”. Dispensprövningen har således att utgå från Ryholms stormosses faktiska naturvärden och det allmänna intresset av att bevara de återstående våtmarkerna i området.

Av utförda inventeringar framgår att det i kantzoner mellan den för torvbrytning aktuella delen av mossen och omgivande skogsmarker finns flera miljöer med naturvärden som präglas av de hydrologiska förhållanden som mossens närhet ger. Domstolen konstaterar att dessa områden, som främst utgörs av sumpskogslänkande miljöer med betydande inslag av gamla träd och död ved, hyser ett antal arter gynnade av nämnda förhållanden. Flera av dessa arter är skyddade enligt artskyddsförordningen och utgör sådana som är märkta med ett B i bilagan till artskyddsförordningen, innebärande att de bör föranleda övervägande om skydd inom nätverket Natura 2000 (tjäder, orre, järpe, spillkråka, pärluggla). Även om områdena i övrigt inte hyser sådana kvaliteter som motiverar ett sådant skydd ska arterna också i övrigt skyddas inom sina respektive utbredningsområden. De aktuella kantzonsmiljöernas värden stärks av deras närhet till de faktiska naturvärden som övriga delar av Ryholms storemosse fortfarande hyser.

De dikningsåtgärder som utförts (både vid 1900-talets början och sentida) har inte påtagligt skadat angivna miljöer. Av utredningarna i målet framgår emellertid att de skulle komma att skadas av utdikning och torvbrytning på så sätt att marken skulle bli torrare och skulle växa igen med skog och successivt övergå till en mer trivial fastmarksskog.

De skogsmarker som omger mossen beskrivs i utredningarna som triviala och relativt unga produktionsskogar. Förutsättningarna att finna goda ersättningsmiljöer för fortplantning och födosök måste, med ledning av vad som anförts i målet, således bedömas som små, för de arter som noterats eller kan förväntas utnyttja nämnda miljöer.

Domstolen delar således inte länsstyrelsens bedömning att berörda delar av Ryholms stormosse skadats av hittills utförda dikningsåtgärder till en sådan grad att den saknar de naturvärden som det generella dikningsförbudet ska skydda. Inte heller framgår det av handlingarna i målet hur åtgärder skulle kunna vidtas som förhindrar att de naturvärden skadas som finns i det område som kommer att påverkas av markavvattningen eller hur de skador som markavvattningen orsakar kan kompenseras.

Mot denna bakgrund finner domstolen, trots att de sentida markavvattningsåtgärderna får anses ha tillkommit på ett lagligt sätt och trots dess negativa inverkan på mossens samlade naturvärden, inte att förutsättningar föreligger för att medge ansökt dispens. Överklagandet ska därför bifallas och ansökan avslås.

**HUR MAN ÖVERKLAGAR**, se bilaga 2 (DV427)

Överklagande senast den 14 juni 2018

Göran Stenman

Joen Morales

---

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Göran Stenman och tekniska rådet Joen Morales. Föredragande har varit beredningsjuristen Carolina Bergholtz.



# SVERIGES DOMSTOLAR

## ANVISNING FÖR HUR MAN ÖVERKLAGAR - DOM I MÅL SOM HAR ÖVERKLAGATS TILL MARK- OCH MILJÖDOMSTOLEN

Den som vill överklaga mark- och miljödomstolens dom ska göra detta skriftligen. **Skrivelsen ska skickas eller lämnas till mark- och miljödomstolen.** Överklagandet prövas av Mark- och miljööverdomstolen vid Svea hovrätt.

Överklagandet ska ha kommit in till mark- och miljödomstolen **inom tre veckor** från domens datum. Sista dagen för överklagande finns angiven på sista sidan i domen.

För att ett överklagande ska kunna tas upp krävs att Mark- och miljööverdomstolen lämnar **prövningstillstånd**. Det görs om:

1. det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som mark- och miljödomstolen har kommit till,
2. det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som mark- och miljödomstolen har kommit till,
3. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt, eller
4. det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Om prövningstillstånd inte meddelas står mark- och miljödomstolens avgörande fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till Mark- och miljööverdomstolen varför klaganden anser att prövningstillstånd bör meddelas.

**Skrivelsen med överklagande ska innehålla uppgifter om:**

1. den dom som överklagas med angivande av mark- och miljödomstolens namn, datum för domen samt målnummer,
2. den ändring av mark- och miljödomstolens dom som klaganden vill få till stånd,
3. grunderna (skälen) för överklagandet,
4. de omständigheter som åberopas till stöd för att prövningstillstånd ska meddelas, samt
5. de bevis som åberopas och vad som ska styrkas med varje bevis.

**Skriftliga bevis** som inte lagts fram tidigare ska ges in samtidigt med överklagandet.

Om ni tidigare informerats om att **förenklad delgivning** kan komma att användas med er i målet/ärendet, kan sådant delgivningssätt också komma att användas med er i högre instanser om någon överklagar avgörandet dit.

Ytterligare upplysningar lämnas av mark- och miljödomstolen. Adress och telefonnummer finns på första sidan av domen.